☞ *Med detta nummer följer en af Red. utgifven bilaga.*

HELSOVÄNNEN

Årg. 6. 1891. **Annonsbilaga.** N:r 20. 16 Okt.

Annonspris: 30 öre för finstilsrad (utl. annonser 40 öre).

Annonser.

Lactoserin-Cacao,

sammansatt af **renaste cacao** och **lactoserin,** enligt W. Rehnströms patent.

Välsmakande, kraftigt närande, helsosam,

enligt analys och intyg af Professorerne C. R. Bergstrand och Olof Hammarsten, Med. Doktor Ch. Em. Hagdahl m. fl.

FABRIKS. MÄRKE.

Då **lactoserin** leder sitt ursprung uteslutande från mjölk, så är den i och för sig faktiskt närande och helsosam.

Lactoserin-Cacao, som håller betydligt mindre af det svårsmälta cacaofettet, än andra cacaosorter, är således lättsmält och att rekommendera för såväl friska som sjuka personer.

Finnes att tillgå hos Herrar Specerihandlande samt i parti hos

Th. Winborg & C:o,
Kongl. Hofleverantör.
(40) **Stockholm.**

I alla boklådor

Läkekonstens hemlighet

af **Justus.**

Stocholm, R. Blaedel & C:o (G. Chelius). Pris 1. kr. (71)

Helsovännen 1892.

kommer att fortgå efter samma plan som hittills. Bilagan för år 1892 kommer att afhandla

Våra barns fostran och vård.

För denna bilagas författande har redaktionen lyckats erhålla den kände författaren och framstående läraren vid Lunds universitet,

Professor d:r SEVED RIBBING.

Denna bilaga, som äfven i mon af behof kommer att illustreras, får samma omfång som bilagorna 1890 och 1891 och skall afhandla barnens utveckling och vård utur fysiologisk, hygienisk och moralisk synpunkt från dibarns-perioden till mognadens tid.

(74) **Priset på Helsovännen blir oförändradt.**

(H. O.)

Öfverfeta
Medicinska Tvålar

efter plan från och under ständig läkarekontroll

af Herr **Dr. med. J. Eichhoff,**

öfverläkare för den dermatologiska och syfilidologiska afdelningen vid Stads-sjukhuset i Elberfeld.

såsom:

Serien I.

öfverfet Resorcin-Salicyl-tvål — parasitärt Eczem, Sæborrhe i hufvudet —

öfverfet Resorcin-Salicyl-svafvel-tvål — parasitärt Eczem, Acne vulgaris, Acne rosacea —

öfverfet Resorcin-Salicyl-svafvel-tjär-tvål —Psoriasis vulgaris —

öfverfet Chinin-tvål — lätta mykoser, företrädesvis Pityriasis versicolor —

öfverfet Jodoform-tvål — kroniska ulcerationer, veneriska bölder etc. och såsom massagemedel vid mindre tumör- och exsudatbildningar —

öfverfet Hydroxylamin-tvål — Lupus, Psoriasis, Herpes tonsurans och Sykosis parasitaria —

öfverfet Creolin-tvål — Scabies, Impetigo contagiosa, Intertrigo, s. k. »Wolf» —

öfverfet Ergotin-tvål — Rosacea, Angiectasier, mindre Varicer och såsom massagemedel vid migrän —

öfverfet Jod-tvål (lätt att upplösa) — mindre tumörbildningar, luetiska Ulcera, Lupus, Eczema parasitarium, Sykosis, Mykoser —

öfverfet Salicyl-Creosot-tvål — Lupus —

Serien II.

öfverfet Menthol-tvål — Pruritus universalis et localis (genitalis, analis) —

öfverfet Salol-tvål — parasitärt Eczem, Psoriasis, Eczema marginatum, Mykoser —

öfverfet Aristol-tvål — Psoriasis, Ulcus cruris, Dermatomykoser, gummös Syfilis, exulcererad Lupus —

öfverfet Svafvel-Kamfer-Perubalsam-tvål — Acne vulgaris. Seborrhoea faciei et corporis —

öfverfet Salicyl-Ichthyol-tvål — Acne vulgaris, Acne rosacea, Eczem och till massage vid led- och muskel-reumatism —

öfverfet Thymol-tvål — *Barntvål* till dagligt bruk såsom hygieniskt ren tvål —

öfverfet Resorcin-tvål — seborrhoiska affektioner, parasitärt Eczem, Erysipel —

öfverfet Ichtyol-tjär-tvål — Dermatomykoser, Psoriasis, Eczema chronicum palmæ et plantæ,

öfverfet Menthol-Eukalyptol-tvål — Urticaria, Prurigo, till massage vid migrän och såsom desinfektionstvål för läkare och den inficerade sjukes slägtingar och den sjuke sjelf —

öfverfet Salicylsyre-tvål,

öfverfet Salicylsyre-svafvel-tvål,

öfverfet Salicyl-svafvel-tjär-tvål — med samma indikationer som de 3 förstnämnda —

öfverfet Sublimat-tvål, 1/2—1 %, såsom desinfektionstvål —

öfverfet Benzoe-tvål — *hygienisk toalett-tvål,* Intertrigo, Hufvudfjäll,

öfverfet Grannaalolje-tvål, till massage vid reumatiska affektioner, vid parasitära dermatoser och såsom desinfektionstvål för läkare, patienter och deras slägtingar —

öfverfet Thiol-tvål — 5 o. 10 % — parasitärt Eczem, Mykoser, Acne vulgaris, Acne rosacea.

(Se »Dermatologiska studier» II delen, 1:a häftet 1890 liksom »Volkmann'sche Sammlung klinischer Vorträge, Ny följd», 4:e häftet 1890.

Fabriceras blott i Ångtvål-Fabriken

Ferd. Mülhens, Glockengasse N:o 4711 i Köln a. Rh.

Den beständiga farmacevtiska kontrollen utöfvas af Herr Apotekaren J. Braschoss i Köln.

Obs. Man akte på, att hvarje tvål har **hr d:r Eichoffs** namnteckning, hvarvid denne öfvertager ansvaret för tvålens vetenskapligt korrekta sammansättning — Felaktiga fabrikat kunna vara mera till skada än nytta.

(10)

HELSOVÄNNEN

TIDSKRIFT FÖR

ALLMÄN OCH ENSKILD HELSOVÅRD.

Årg. 6. UTGIFVARE N:r 20.
1891. D:r E. W. WRETLIND. 16 Okt.

Pris i Skandinavien: 2 kr. 50 öre för helt, 1 kr. 50 öre för halft år.

Innehåll: Hvilka åtgärder kunna vidtagas för att förekomma smittosamma sjukdomars utbredande genom mjölk af prov.-läkaren d:r J. Tengvall. — Diskussion härom. — Om Spritdryckers inverkan på kroppens normala förrättningar, af prof. d:r Rob. Tigerstedt (slut). — Blåbär mot diarré. — Smärre meddelanden: Sjukligheten i riket under September månad; Dödfödda barn i Stockholm; Ölets inverkan på lifslängden; Nya medel mot tuberkulos. — Breflåda. — Annonser. — *Bilaga: Kvinnans slägtlif,* 10:de häftet.

Hvilka åtgärder kunna vidtagas för att förekomma smittosamma sjukdomars utbredande genom mjölk.

Af prov.-läkaren d:r J. Tengvall.

(Föredrag vid Femte allmänna svenska läkaremötet och af föredraganden Helsovännen meddeladt).

Landthushållningen här i Sverige har, såsom vi alla ju veta, under de sistförflutna 20—30 åren förändrats ganska väsentligt på så sätt, att jordbrukaren icke nu såsom förr hufvudsakligen odlar höstsäd, råg och hvete till afsalu, utan i stället lägger största vigten på att odla foderväxter, hvilka han afsätter till sin egen ladugård och får i utbyte därifrån förnämligast mjölk och gödningsämnen. För att nu få så mycket som möjligt af dessa produkter, stallfodrar man korna hela året om; och för att kunna sköta ladugården billigt, d. v. s. med så litet folk som möjligt, har man inrättat sig bekvämt med foderbord och vattenledning, åtminstone inom ladugården, så att man icke nu som förr behöfver släppa ut korna 1 à 2 gånger om dagen och drifva dem bort till något vattningsställe. På detta sätt få nu de arma korna stå där klafbundna i sina spiltor natt och dag, år ut

och år in. I lyckligaste fall få de en liten frist på några veckor om höstarne, då fodervallarne lemna en andra skörd, som man icke kan tillgodogöra sig på något bättre sätt än genom att låta korna afbeta den.

Här försiggår alltså, kan man ju säga, ett slags djurplågeri i stor skala, och det är icke tänkbart annat, än att ett sådant våld på naturen förr eller senare skall hämna sig genom ökad sjuklighet hos korna och så i sin ordning äfven hos människorna, som förtära deras mjölk. Jag skulle därför vilja hemställa till eder, mina herrar, om det inte kunde vara lämpligt, att detta nu här församlade allmänna svenska läkaremöte ställde ett upprop, en uppmaning till Sveriges jordbrukare, att de böra ändra detta förhållande och låta sina kor gå ute åtminstone någon timme på dagen för att röra på sig och andas litet frisk luft. Jordbrukaren sträfvar värre för att göra sin affär så vinstbringande som möjligt, och därom är ju ingenting att säga; men om vi se, att han därunder genom sina åtgöranden hotar att sprida sjukdom och elände bland både människor och djur, så må det ju vara vår skyldighet att åtminstone upplysa honom härom och tillropa honom ett varnande ord. Det besvär och den kostnad, som detta kommer att orsaka jordbrukarne, skall i alla fall nog löna sig, om de vilja beräkna icke blott för det löpande året utan för en längre tid.*

En naturlig följd af denna förändrade landthushållning har äfven blifvit, att kornas antal mycket förökats. På egendomar, där man förr underhöll 20—30 kor, föder man nu 60—100, och på sista tiden hafva äfven de mindre jordbrukarne, den egentliga allmogen, slagit in på samma väg och mycket utvidgat sina ladugårdar. Större delen af den högst betydliga kvantitet mjölk, som sålunda produceras, uppköpes och bearbetas vid en stor mängd mejerier, som på senare åren inrättats och väl fortfarande komma att inrättas öfver allt i landet. I den socken, där jag bor, finnas t. ex. icke mindre än 3 mejerier och till hvart och ett af dem lemnas dagligen 1- à 2,000 liter mjölk i poster om 10—20—30 — mera sällan upp till 50 och 100 liter eller däröfver. Genom separatorn och den öfriga mejerihandteringen sammanblandas nu all denna mjölk från många olika ställen, och detta anser jag vara en mycket betänklig sak, och som i sin mån mycket bidrager till att göra faran för smittosamma sjukdomars spridning genom mjölk större nu än förr. Ty om en smittosam sjukdom, t. ex. skarlakansfeber eller difteri, utbryter i ett bondehem, så kan man, såsom förhållandena nu äro, vara tämligen säker på, att hustrun eller kanske pigan går direkt från sjukrummet och barnens sjukbädd ut i ladugården för att mjölka korna, utan att iakttaga några som helst försigtighetsmått. De tvätta icke ens sina händer förut, ännu mindre besvära de sig med att taga på sig några andra kläder, och så taga de kanske också in mjölken i själfva sjukrummet och sila den där, innan den skickas till mejeriet. Men om nu en större eller mindre mängd sålunda behandlad mjölk sammanblandas med hela den öfriga kvantiteten, som för dagen aflemnas

* Talarens här gjorda förslag om ett upprop från Läkaremötet i nu förevarande ämne kunde icke komma till stånd, enär detta föredrag hölls i mötets sista timme, då resolutioner icke kunde af Beredningsutskottet handläggas.

till mejeriet, så får man väl erkänna, att faran för smittämnets spridning genom produkterna från detta mejeri är ganska stor, och icke minst därför, att biprodukterna från mejeriet, skummjölken och skummjölksosten, genom sin prisbillighet blifva den fattiges föda. Och för öfrigt om en enda tuberkelsjuk ko finnes inom mejeriområdet, så är ju genom sammanblandningen *möjlighet* gifven, att all mjölken kan komma att lida däraf.

För den mjölk, som lemnas direkt till städerna såsom söt mjölk eller såsom skummjölk och grädda från någon större egendom, anser jag faran i detta hänseende vara jämförelsevis mindre, ty dels sammanblandar man ju icke då mjölken från många olika ställen och dels får man ju antaga, att jordbrukarne i städernas omedelbara grannskap och i synnerhet vid de större egendomarne behandla mjölken med någorlunda varsamhet, om inte för annat, så för att inte den må komma i vanrykte och misskredit, då ju mjölken numera är egendomarnes snart sagdt förnämsta inkomstkälla. För öfrigt kan ju den mjölkkonsumerande allmänheten lätt nog desinfektera den mjölk, som skall förtäras, genom att uppkoka densamma; men hur skall man desinfektera mejeriprodukterna, ost och smör? Härmed vill jag visst icke hafva sagt, att icke smittosam sjukdom kan spridas med den mjölk, som levereras direkt till städerna — därpå hafva vi nog sett exempel och det af ganska färsk dato — men på angifna grunder anser jag faran vara större från de egentliga bondehemmen och mejerierna.

Frågar man nu, hvilka åtgärder, som kunna vidtagas för att förekomma smittosamma sjukdomars spridande genom mjölk och mejeriprodukter — ty så vill jag formulera frågan — så må man ju erkänna, att vi här stå inför ett problem, som icke är lätt att lösa. Frågan har nämligen icke allenast en stor hygienisk betydelse; den har äfven icke ringa vigt i ekonomiskt hänseende, och det icke blott så, att helsa och arbetskraft äro penningar, utan jag menar, att den berör ganska stora och vigtiga enskilda intressen, hvilka, om man icke framgår med nödig varsamhet, lätt nog kunna komma att ställa sig stridiga och hindrande emot de åtgärder, som behöfva vidtagas för att skydda samhället. Flertalet af våra jordbrukare, jag menar naturligtvis företrädesvis de mindre, hafva icke den bildningsgrad, att man kan förutsätta, att de utan vidare skola inse nyttan och nödvändigheten af de åtgärder, som behöfva vidtagas. Därför anser jag, att man i främsta rummet bör göra allt hvad man möjligen kan för att upplysa den jordbrukande befolkningen om alla hithörande omständigheter. Som det nu är, så är det verkligen så, att de allra flesta handla rent af i okunnighet. De hafva ingen aning om, ingen tanke på, att det sätt, hvarpå de mjölka sina kor och vidare behandla mjölken i hemmet, kan hafva något som helst inflytande på det allmänna helsotillståndet. Ingen har någonsin sagt dem det, och själfva kunna de naturligtvis icke tänka så långt.

Men då uppstår också den frågan: huru skall man bete sig för att bibringa folket en sådan upplysning? Nå, ja! det kan ju möjligen gå på det sättet, att läkaren vid sina besök i allmän eller enskild sjukvård, då han lemnar sina föreskrifter om desinfektion och isolering

m. m., äfven omnämner hvad som kan och bör sägas om behandligen af mjölken. Det kan ju möjligen gå på det sättet; men det går i sanning alldeles för långsamt både med detta och mycket annat, som rörer den allmänna helsovården, om vi skola fortfara såsom hittills och tala till ett hushåll då och till ett annat då, och kanske 2 à 3 personer i sender. Det fordras ett helt sekel eller mer, innan man på det sättet kommer någon hvart med folket. Icke heller hjälper det stort, att man ger ut populära skrifter i ämnet, ty dem läser man icke, åtminstone är det ett försvinnande fåtal, som tar del af dem, och just de personer, som bäst behöfde upplysning, om dem är det företrädesvis, som man måste antaga, att de icke läsa några sådana skrifter. Bäst vore väl i så fall, om man kunde få in en bra uppsats härom i almanackan, och den finge stå där, icke blott ett år, utan flere på hvarandra följande.

Nej, jag tror, att vi numera måste upptaga kampen genom hvad jag skulle vilja kalla ett slags kolportörsverksamhet i den allmänna helsovårdens tjenst. Våra förste provinsialläkare och deras biträden, provinsialläkare och extra provinsialläkare, hvar och en inom sin verkningskrets, borde göra embetsresor öfverallt ut i socknarne för att hålla populära föredrag om smittosamma sjukdomars behandling, och hvad man har att iakttaga för att förekomma deras utbredning. Därvid har man då ett godt tillfälle att utförligt afhandla allt hvad som kan och bör sägas om behandlingen af mjölken och äfven om mycket annat rörande den allmänna helsovården, som kan behöfva ändras och rättas i allmänhetens lefnadsförhållanden. Dylika, naturligtvis afgiftsfria föredrag, äro just i allmänhetens smak, och jag tror, att de skulle blifva mycket besökta, kanske mest utaf kvinnorna, och dem borde man ju föröfrigt särskildt inbjuda att åhöra dessa föredrag, ty i sådana fall som detta är det ju hufvudsakligen på dem det beror, om de föreskrifter man lemnar skola samvetsgrannt och ordentligt iakttagas eller icke.

I dessa dagar har jag sett af tidningarne, att lärarne vid våra folkskollärareseminarier hafva haft ett möte i Upsala, och att man där dryftat frågan om införande af allmän helsolära såsom undervisningsämne i folkskolan. Detta är ju för oss läkare ett synnerligen glädjande tidens tecken. Vi hörde här om dagen doktor Goldkuhl här uttala den förhoppningen, att folkskolan skulle lära barnen kärlek till bad; i dag har doktor Hogner äfven vädjat till folkskolan, och nu vill jag uttala min förhoppning, att i nämnda lärokurs, när den en gång kommer till stånd, äfven måtte inrymmas några allvarliga ord, om huru man enligt helsolärans fordringar skall bära sig åt, när man skall mjölka korna och sedan behandla mjölken i hemmen. Detta är dock en framtidsförhoppning, som, när den en gång realiseras, väl hufvudsakligen kommer våra efterkommande till godo. Vi hafva att arbeta med den nu lefvande generationen och detta är ett styfvare stycke arbete.

Samtidigt med denna nu nämnda verksamhet, eller kanske ännu bättre, sedan den någon tid fortgått och förberedt sinnena, må man inskrida med lagstiftningsåtgärder, och dem bör man göra så stränga man möjligen kan, och helst i den riktningen, att hvarje mejeriom-

råde göres i viss mån solidariskt, så att grannarne, för att själfva undvika förluster, nödgas hålla uppsigt på hvarandra. Jag menar, att hvarje husbonde, som får smittosam sjukdom i sitt hem eller bland sina underlydande hushåll, skall vara skyldig att anmäla detta för läkaren, antingen direkt eller genom ordförande i kommunalnämnden, på det att nödiga säkerhetsåtgärder må kunna vidtagas. Underlåter han detta, eller ställer han sig icke gifna föreskrifter till efterrättelse, så skall han vara underkastad dryga böter, hvarjämte mejeriföreståndaren skall vara skyldig, att på tillsägelse af läkaren, eller af denne genom kronobetjeningen, icke uppköpa mjölk från den egendom eller de hemmansdelar, som anmälas vara misstänkta för smitta, intill dess läkaren lemnar intyg om, att fullt betryggade säkerhetsåtgärder blifvit vidtagna. Felar mejeriföreståndaren häremot, så skall han kunna ådömas böter och äfventyra, att hela mejeriet stänges, intill dess att, såsom nyss nämndes, fullt betryggande säkerhetsåtgärder blifvit vidtagna. Hvad jag nu sagt om mejeriföreståndarne kan ju äfven gälla om mjölkförsäljare i städerna.

Därjämte borde man väl ställa till med veterinärundersökningar hvarje år på alla kor inom hvarje socken, på det att tuberkelsjuka eller annars till mjölkproduktion odugliga kor må blifva nedslagtade. Kostnaden för dessa besigtningar borde gäldas gemensamt af staten, landstingen eller kommunerna, hushållningssällskaperna och den enskilda jordägaren, i den ordning jag nu uppräknat dem, så att staten betalar mest och den enskilde jordägaren må drabbas af den minsta kostnaden.

Kunde man vid själfva mejerierna, utan att störa eller hämma mejeriverksamheten, åstadkomma någon slags desinfektion af mjölken i stor skala, så vore ju det en högeligen önskvärd sak; men om detta är möjligt eller icke, den frågan få vi väl öfverlemna åt de sakkunnige att afgöra. En herr baron Pfeiff har sagt mig, att han erhållit patent på en mjölksteriliserings-apparat, gående ut på, att uppvärma mjölken till omkring 80 grader och därpå mycket hastigt afkyla densamma, och han försäkrar, att mjölken sålunda behandlad skall bibehålla samma smak som okokt mjölk och blifva lika användbar för mejerihandteringen. Men, som sagdt, frågan härom får väl ändå öfverlemnas åt sakkunnige att bedömas och afgöras.

Jag har nu besvarat frågan på mitt sätt och anhåller, att mötesdeltagarne behagade yttra sig om densamma.

* * *

Med anledning af detta föredrag uppstod diskussion, hvari enligt »Hygiea» deltogo följande:

Professor Ribbing yttrade som sin åsigt, att lagar ej hjälpa, förr än vetenskapen är fullt på det klara med, hvad som bör göras. Först kräfves en teoretisk utredning med bakteriologiska undersökningar i de oklara frågorna. En vigtig fråga, som bör besvaras, är då, huruvida all mjölk, skummad, oskummad samt grädde och sur mjölk o. s. v. äro i samma grad smittosamma, och särskildt om äfven mjölkens produkter, smöret och i all synnerhet osten, äro farliga. En annan fråga, särdeles vigtig och af stor ekonomisk betydelse är, hvad som skall göras med

den smittoförande mjölken och att uttänka något sätt att göra den användbar. Förr än man kan lemna en nöjaktig, fullt vetenskaplig utredning af dessa spörsmål, kan man ej vänta något tillmötesgående från allmänheten.

Doktor Wavrinsky förklarade sig vara af olika åsigter med den förre talaren och fullt öfvertygad, att mjölkens egenskap af smittobärare vore bevisad. Han anförde såsom exempel två lokala epidemier, som nyligen inträffat i Stockholm, och där mjölkens roll såsom smittans förmedlare vore klar. Den ena epidemien var i Klaratrakten, där omkring 20 fall af nervfeber för en tid sedan samtidigt uppträdt. Vid undersökning befanns, att alla tagit mjölk från samma butik, och dit fördes all mjölk från en enda ladugård. Vid efterfrågan å egendomen svarades, att ingen varit sjuk, men vid undersökning genom helsopolisen utröntes dock, att 4 fall af nervfeber förekommit under tiden strax förut bland personer, som hade att göra med mjölken. — Vid den andra epidemien inträffade, att af 34 familjer, som togo mjölk från samma egendom, 21 angrepos af difteri med sammanlagdt 36 sjukdomsfall. Egendomen var särdeles väl skött, och om någon hade misstänkt, att difteri funnits på platsen, så hade ingen mjölk införts till staden. Vid efterfrågan svarades, att visserligen 5 à 6 personer vid ladugården haft ondt i halsen, men läkaren hade förklarat det vara halsfluss (angina). Vid undersökning, som nu ytterligare gjordes, upptäcktes dock difteritiska beläggningar hos ett barn på egendomen. Forskningar, om flera sjukdomsfall i trakten funnos, lemnade upplysning, att skolan i trakten flere veckor varit stängd, på grund af att så många barn haft ondt i halsen. Talaren ansåg, att dessa fall äfven bevisa, att en lagstiftning ej skulle uträtta mycket, då ju dels ofta, såsom nämts, sjukdomens natur ej kan bestämmas tillräckligt tidigt, och dels tillräcklig kontroll öfver helsovårdslagarnes efterlefnad i vårt land saknas.

Professor Ribbing anmärkte, att den sista talaren missuppfattat hans yttrande, ty han själf vore öfvertygad, att smitta kunde öfverföras med mjölk, har äfven sett exempel därpå. Han önskade blott, såsom han förut nämnt, en vetenskaplig utredning af frågan och om de olika produkternas egenskaper såsom smittoförande.

Herr generaldirektör Almén: Det har yttrats, att lagstiftningen är bristfällig. Dock är det, åtminstone hvad städerna beträffar, ej så illa beställdt härmed. Där hafva helsovårdsnämnderna mycket att säga och kunna äfven uträtta mycket. På landsbygden åter är det visserligen i många afseenden sämre ordnadt med lagstiftningen, dock bör frågan om tuberkulosens smittbarhet och öfverförande medelst kött och mjölk bättre utredas, innan lagstiftningen kan ingripa. Mycket skulle kunna uträttas af läkarne själfva, om de endast mera energiskt ville intressera sig för den allmänna hygienen och öfvervaka tillämpningen af gällande föreskrifter.

Doktor Tengvall afslutade diskussionen med att uttala sin förhoppning, att dock något i lagstiftningsväg skulle kunna göras. I de flesta fall går nog allmänheten godvilligt in på att rätta sig efter råd som ges. Först, om den slår döförat till, bör den stränga lagskipningen utöfvas.

Om spritdryckers inverkan på kroppens normala förrättningar.

Af prof. d:r Robert Tigerstedt.

(Slut från sid. 290.)

Man har vidare såsom en nyttig verkan af spritdrycker framhållit, *att de skänka värme, då vi frysa,* och att de härigenom skulle vara till nytta och gagn för vår kropp.

Detta påstående är *delvis* fullkomligt riktigt: en människa, som vistas ute i stark kyla och fryser, känner sig varmare, då hon tar sig en sup. Men därmed är det icke afgjordt, att hon *verkligen blir varmare;* ty det är en stor skilnad mellan att *vara varm* och att *känna sig varm.* Se blott en människa, som lider af frossa: hon fryser erbarmligt, inga täcken kunna hindra hennes starka känsla af köld. Men mät hennes kroppsvärme, och det skall visa sig, att hon är mycket varmare än en frisk människa. Liksom en fross-sjuk känner sig kall och likväl har en hög kroppsvärme, kan den, som tar sig en sup, känna sig varm, och det oaktadt kan kroppsvärmen förminskas.

Vi kunna lätt förstå detta, om vi betänka, att vår förnimmelse af värme och kyla främst beror på, huruvida vår hud är varm eller kall. Då vi vistas i kall luft, afkyles huden; därjämte kommer till huden mindre blod än annars, och bägge dessa omständigheter göra, att vi frysa. En sup gör, att blodet i rikligare mängd strömmar till huden. Blodet är varmt, huden blir således varmare än den nyss var, och vi känna värme.

Men kroppens värme sjunker detta oaktadt. I vår kropp hafva vi mycket snabbt och säkert arbetande inrättningar, som åstadkomma, att vår kroppsvärme tämligen noga håller sig på en bestämd punkt, oberoende af de mångfaldiga och stora vexlingar, som den oss omgifvande luftens värme företer. En af de vigtigaste bland dessa inrättningar är den, som ordnar blodets strömning till huden. Då den omgifvande luften är varm, strömmar mera blod till huden, för att värme rikligare skall kunna afgifvas från kroppen; när luftens värme aftager, minskas blodets tillströmning till huden för att i möjligaste mån hindra värme att bortgå från kroppen. Det är således ytterst olämpligt, om mycket blod strömmar till huden, när den luft, hvari vi vistas, är kall; ty då afgifves för mycket värme från kroppen, hvars egen värme i följd häraf sjunker. En sup, som skänker oss känsla af värme just därigenom att blodet i ökad mån drages till huden, måste därför nödvändigt minska kroppens egen värme. På grund häraf kunna vi i vida mindre grad än annars stå emot den yttre kalla luftens inverkan. Också visar erfarenheten, att druckna människor, som i köld ligga ute på marken, lättare frysa ihjäl än andra, som råkat ut för en sådan olycka.

Om vi frysa, böra vi alltså icke genom en sup skaffa oss en känsla af värme, som varar en kort stund och köpes på bekostnad af, att kroppens egen värme sjunker, utan i köldförnimmelsen se en maning, att antingen genom ökad beklädnad minska kroppens värmeförlust eller ock, där detta icke låter sig göra, genom starkt arbete af våra muskler öka mängden af den värme, som vid hvarje arbete bildas i kroppen.

Detta leder oss omedelbart till frågan om spritdryckernas förmåga att *återgifva oss kraft,* då vi genom strängt kroppsarbete äro uttröttade. Här synes då åtminstone den dagliga erfarenheten gifva anledning att tillerkänna dessa drycker en verkligt nyttig verkan. Och likväl måste vi äfven här framhålla, att detta vittnesbörd icke är obetingadt riktigt.

Hvarpå vår känsla af trötthet beror, kan här vara likgiltigt. Praktiskt taget är trötthet detsamma som oförmåga att utan öfveransträngning längre fortsätta med ett pågående arbete. Är tröttheten icke beroende på en dådlös lättja, så bör den således betraktas som en af naturen oss gifven påminnelse att upphöra med arbetet och unna den ansträngda kroppen någon hvila, så att han måtte få tillfälle att återhemta sig efter sina mödor. Spritdryckerna döfva denna trötthet, men skänka icke någon ny kraft åt kroppen. Den fortsatta ansträngningen sker på kroppens egen bekostnad och icke på spritens. Oberoende af den förslappning, som alltid inträder såsom en senare verkan af spritdryckerna, kommer kroppen sålunda att i följd af öfveransträngning behöfva en långvarigare hvila än annars för att fullständigt åter-

hemta sig. Någon verklig nytta, någon ökad arbetsförmåga har spriten icke skänkt oss; den har endast underlättat arbetet i dag för att göra det så mycket svårare i morgon.

Men äfven medgifvet, att detta någon gång kan vara af nytta, där det gäller en ögonblicklig ansträngning, som icke kan uppskjutas, till dess att kroppen fått hvila ut sig, är det däremot alldeles säkert, att ett ständigt, dag för dag, upprepadt bruk af spritdrycker, i stället för att höja, sänker kroppens förmåga af arbete. Vi hafva redan sett, att spritdrycker verka bestående rubbningar i sammansättningen af kroppens alla delar, att de i väsentlig mån hindra matsmältningsarbetet från att försiggå på tillbörligt vis, och således icke tillåta kroppen att upptaga en tillräcklig mängd föda. Då låter man denna ersättas af spritdryckerna, i tanke att den öfvergående *känsla af kraft*, som de förläna, är detsamma som *verklig kraft;* och så blir kroppen, oaktadt ständig tillförsel af den »kraftbringande» spriten, oupphörligt allt svagare och mindre arbetsduglig. En kroppsarbetare, som aldrig förtär spritdrycker, håller säkerligen längre ut och förrättar ett dugligare arbete, än den, hvilken, om också icke till alltför stor öfverdrift, dagligen använder dem.

Senare tiders fälttåg bekräfta detta på ett synnerligen slående sätt. Man har nämligen därvid funnit, att under de svåra besvärligheter och ansträngningar, dem soldaten i krig har att utstå, just de soldater visat sig såsom de uthålligaste, hvilka aldrig förtärde en droppe spritdrycker. Till och med under sådana omständigheter, där det för manskapet var fullkomligt omöjligt att erhålla mera spritdrycker än den måttliga mängd däraf, som enligt gällande reglemente stod till dess förfogande, kunde man märka att de, som begagnade sig af denna sin rättighet, långt ifrån hade samma förmåga att uthärda ansträngningarna som de, hvilka fullständigt afhöllo sig från alla spritdrycker. Detta var till exempel fallet under de senaste engelska fälttågen i Afrika. Detsamma meddelas från slafkriget i Nordamerikas Förenta stater, äfvensom från flere-krigs- och handelsfartyg. Af särskildt intresse är uppgiften, att till och med vid färder i polarhafven spritdrycker med fördel kunna undvaras. De flesta hvalfiskfångare skola vara fullständigt återhållsamma i afseende på spritdrycker, trots de väldiga mödor de hafva att utstå.

Lika litet gagn som vid kroppsarbetet göra spritdrycker vid det *andliga arbetet.* Tankens klarhet ökas aldrig, dess skärpa stegras aldrig genom förtäring af dem. Deras allom bekanta lifvande verkan beror tvärtom på en nedsättning af våra högre andliga förmögenheter. Dessa äro eftertanke, självbestämning, självbehärskning. Spritdryckernas lifvande verkan har sin hufvudsakliga grund just däri, att de minska och upphäfva det ordnande inflytande, dessa egenskaper utöfva på våra tankar, ord och gerningar.

Vi glömma lifvets allvar, minnas icke våra bekymmer; vi väga icke våra ord, vi tänka icke så noga på hvad vi säga; utan svårighet yppa vi våra innersta känslor, våra djupaste hemligheter för den förste bäste, som blott vill låna oss sitt öra. Den annars tystlåtne och tillbakadragne blir pratsam, kanske vältalig; den annars fege blir modig, om det kan kallas mod att med blind oeftertänksamhet kasta sig i äfventyr, hvilkas verkliga beskaffenhet man för ögonblicket icke är mäktig att uppskatta. Ett slikt mod är åtminstone ur sedlig synpunkt icke mycket värdt; ty endast den är verkligt modig, som med fullt medvetande om den fara, för hvilken han utsätter sig, dristigt går att möta densamma.

Och efter detta tillstånd af ökad företagsamhet och minskad självbestämning följer sedan inom kort ett tillstånd af allmän förslappning och dåsighet. För att motverka detta och den mindre behagliga stämning, det hos oss framkallar, äro nya och åter nya mängder af spritdrycker nödvändiga. Och så uppstår det verkliga ruset, under hvilket all vår förmåga att styra oss själfva är försvunnen: alla lidelser, dem vi genom en kraftig vilja undertryckt, framträda nu i ohejdadt lopp, kufvande oss under sitt järnhårda ok och möjligen förledande oss till handlingar, dem vi sedan under ett helt lif af kvalfull ånger icke kunna försona.

Men vår förnedring kan skrida än längre, så långt att vi förlora hvarje spår af medvetande och, värre än oskäliga djur, förete den vidriga anblicken af »skapelsens krona» oförmögen att ens kräla i stoftet.

Blir förtärandet af spritdrycker i större mängd en daglig vana, så uppträda inom *hjärnan och ryggmärgen* rubbningar af det betänkligaste slag. *

---

* Hos lik efter människor, som dött under rus eller under fyllerigalenskap, har man iakttagit tydlig lukt af bränvin från hjärnan, företrädesvis dock från den vätska, som alltid finnes i densamma.

Hjärnan och ryggmärgen äro ovilkorligen de vigtigaste delarne af vår kropp. Det är nämligen de, som ordna och styra verksamheten hos alla andra kroppsdelar på sådant sätt, att den ständigt syftar till det helas gagn och välfärd. Därjämte hafva vi att i hjärnan söka det kroppsliga underlaget för alla våra andliga förrättningar, af hvilket slag de än må vara. Häraf framgår, att sjukliga rubbningar af hjärnans och ryggmärgens verksamhet måste medföra ytterst ödesdigra följder.

Bland dessa — så vidt de äro framkallade af spritdrycker — bör främst nämnas den våldsamma sinnessjukdom, som är känd under namnet fyllerigalenskap, *delirium*. Den olycklige plågas af vilda fantasier af alla möjliga slag: inbillade varelser angripa honom och lemna honom ingen ro; hvart han vänder sig, har han dem omkring sig och han bringas till ett raseri, som icke känner några gränser.

Andra sjukliga företeelser, hvilka åtminstone delvis kunna förklaras genom den blodöfverfyllnad i hjärnan, som spritdryckerna förorsaka, äro hufvudvärk, öronsusning, nedsatt känslighet hos lemmarne, förlamning, sinnesförvillelser, nedsättning af de andliga förmögenheterna, stark upphetsning eller tvärtom betydande nedstämning. De förändringar af blodkärlen, om hvilka vi ofvan i korthet talat, göra att dessa blifva sköra och lätt brista sönder; detta samt blodöfverfyllnaden i hjärnan bilda gynsamma vilkor för *hjärnslag*, hvilket just består i en bristning af blodkärl i hjärnan. De skador, som härigenom uppkomma i själfva hjärnan, kunna omedelbart förorsaka döden, eller ock gifva de upphof till förlamning och känslolöshet i olika delar af kroppen, eller till obotliga sinnessjukdomar.

Icke sällan föranleda spritdryckerna en förtvining af hjärnan: den blir mindre, sjunker tillsamman, aftager i tyngd; dess förrättningar rubbas härigenom i betydande grad; fortskrider sjukdomen långt, framkallar den slutligen fullständigt blödsinne och allmän förlamning.

Ryggmärgens af spritdrycker förorsakade sjukliga förändringar uppenbara sig främst genom den darrning, som är så utmärkande för supare. Deras muskelkraft aftager ända till fullständig förlamning; deras känslighet förminskas ända till känslolöshet; stundom visar sig i stället för denna en starkt ökad känslighet, så stark att till och med den svagaste beröring framkallar häftiga smärtor. Dessa kunna äfven uppträda utan yttre anledning, i synnerhet under natten, och beröfva då de sjuke sömnens ro. Gången blir svag och vacklande, darrande och osäker — alldeles som hos sjuke, hvilka lida af ryggmärgslidande.

Huru vexlande de på sjukliga förändringar i hjärnan och ryggmärgen beroende företeelser än äro, som vi möta hos dem, hvilka under en lång tid missbrukat spritdrycker, i ett stämma de dock öfverens, nämligen däri, att de ådagalägga, i hvilken hög grad dessa vår kropps vigtigaste delar lida genom dessa drycker.

Äfven våra *sinnesorgan* röna inflytande af den långvariga spritförgiftningen. Ett af dennas vanligaste tecken är en nedsatt synförmåga: de sjuke se allt, såsom vore det höljdt af ett flor; föremålen synas darra och vackla; färger urskiljas dåligt; endast med svårighet kunna de sjuke läsa mycket grof skrift. Under fortgången af sjukdomen kan till och med synnerven förtvina.

De betydande rubbningar af verksamheten hos snart sagdt alla delar af kroppen, som framkallas af spritdryckerna, nedsätta i väsentlig grad *kroppens motståndskraft mot sjukdomar*. Sjukdomar, som annars förlöpa tämligen lätt, antaga hos supare gärna ett farligt förlopp; de draga ut på längden och den sjuke har vida mindre utsigter än en nykter människa att med lifvet genomgå dem. I de heta länderna, i Afrika och Ostindien, äro spritdrycker rentaf förderfbringande. Ve den europé, som där fortsätter med bruket af dem: han går nästan oundvikligt under för de febersjukdomar, som där angripa främlingen.

Men icke ensamt den enskilde individen förstör sig genom missbruk af spritdrycker. *Äfven barnen få böta för föräldrarnes last;* de blifva svaga, eländiga och klena; deras motståndskraft mot sjukdomar är ännu mindre än föräldrarnes; också dö de talrikt i den spädaste barnaåldern. Blifva de fullvuxna, och får det onda begär, de ärft från föräldrarne, makt med dem, så alstra de ett nytt slägte, i kroppsligt som i andligt afseende ännu olyckligare lottadt än de själfva.

Härtill kommer ytterligare, att om spritdrycker i större mängd begagnas under hafvandeskapet, missfall lätt inställa sig till följd af fostrets död eller af svaghetstillstånd. Hos digifvande kvinnor, som bruka spritdrycker, blir mjölken spritkaltig: härigenom utsättes det späda barnet för alla de faror, som hota vid förtäring af spritdrycker. Om det icke dör i följd häraf, blir det sjukligt, svagt och lidande. Så få barnen böta för föräldrarnes missgerningar.

Den verkliga nyttan af spritdryckerna hafva vi att söka i det gagn de medföra såsom *läkemedel*. Spritdryckerna hafva genom sin lifvande inverkan på nervsystemet och hjärtat en utomordentligt stor betydelse vid inträdande svaghet, i synnerhet i febersjukdomar. I dessa bidraga de därjämte att nedsätta kroppsvärmen och kunna äfven genom sitt näringsvärde vara till gagn, där den sjuke icke förmår förtära någon ordentlig föda. Men de äro på sin plats endast vid *snabbt förlöpande sjukdomar*. Vid långsamt förlöpande sjukdomstillstånd böra de däremot undvikas så mycket som möjligt; ty äfven om de därvid någon gång kunde göra nytta, kunna de dock vålla obotlig skada därigenom, att läkarens ordination af spritdrycken lätt gör den sjuke till en verklig supare — något hvarpå talrika exempel kunna framdragas.

De bedröfliga följderna af spritdryckerna hafva sedan urminnes tider varit kända. Hvarför begagnas de då fortfarande?

Svaret på denna fråga är lätt att finna. Alla gifter, som på vårt nervsystem hafva ett bedöfvande eller lifvande inflytande, utöfva på oss en trolsk dragning, beroende dels på den känsla af njutning de medföra, dels på den glömska af sorger och bekymmer, som de bringa. Om bruket af sådana ämnen vore intet annat än godt att säga, om det vore oss möjligt att förtära dem med måtta. Ty för alla, äfven för de mest giftiga ämnen gäller, att de i någon viss, mycket liten mängd, olika för olika ämnen, icke egentligen utöfva någon märkbar skada; och vi behöfva blott blicka kring oss för att öfvertygas, att många människor alls icke synas hafva tagit någon skada, om de inskränkt sig till en obetydlig och sällan upprepad, således mera tillfällig förtäring af spritdrycker. Men dessa exempel äro farliga, om vi af dem låta förleda oss till föreställningen, att spritdryckerna i allmänhet vore jämförelsevis oskyldiga. Ty äfven om vi frånse den möjlighet, som kan hända hvilken människa som helst, hon må vara aldrig så måttlig, att någon enda gång dricka för mycket och under inflytandet af ruset bega klandervärda och brottsliga handlingar, så är en annan fara så mycket mera öfverhängande.

Alla de ämnen, hvilka på vårt nervsystem utöfva ett inflytande i bedöfvande eller lifvande riktning, hafva det gemensamt, att synnerligen lätt förleda till en långsamt skeende, men oafbrutet försiggående stegring af den mängd, i hvilken vi förtära dem. Detta är fallet med tobak och morfin; detta är äfven fallet med spritdrycker. Kroppen vänjer sig småningom vid giftet; han behöfver då allt större och större mängder däraf, för att det skall skänka samma kortvariga välbefinnande. Små mängder, som i början voro tillräckliga, framkalla icke mera de önskade verkningarna.

Och så går det vidare. Ingen människa, som börjar använda spritdrycker, vill blifva supare eller ens »måttlighetssupare». Hon nyttjar dem såsom njutningsmedel, öfvertygad att hon skall vara stark nog att motstå frestelsen att gå till öfverdrift. Men huru ofta ske icke misstag härutinnan! Huru många fullvuxna män kunna väl berömma sig af att aldrig hafva haft ett rus? Huru många unge män gå icke under, emedan det icke varit dem möjligt att i rätt tid sluta? I stället ökas mängden af förtärda spritdrycker oupphörligt, tills den öfverskrider hvarje rimlig gräns och slutligen i grund förstör kroppen. Och har man en gång, utan att ana det, kommit för långt på det sluttande planet, så är det hardt när omöjligt att af egen kraft hejda det ständigt växande begäret. Lyckas detta för en tid, så uppträder likvisst snart igen den undertryckta lusten med dubbel styrka, och äfven den bästa vilja dukar under. Endast om drinkaren ännu besitter nog moralisk-religiös kraft att fatta en bestämd föresats att, genom fullständig afsägelse af hvarje sprithaltig drycks förtärande, undfly den hemska makt, under hvars herravälde han är slaf, och denna föresats understödjes af hans närmaste omgifning, finnes för honom möjlighet att besegra begäret. Finnes ej dylik kraft, blir enda utsigten till räddning att söka i vistelsen i särskilda anstalter för drinkares förbättring, där han ständigt öfvervakas och hvarje möjlighet för honom är utesluten att förskaffa sig den olycksbringande drycken.

Blåbär mot diarré.

Det är en gammal erfarenhet i folkmedicinen, att blåbär (af Vaccinium myrtillus) och äfven fläderbär (af Sambucus nigra), beredda till mos eller tjock saft, äro verksamma såsom botemedel mot diarré (utsot).

En känd tysk läkare, prof. Winternitz, har nyligen meddelat sin fleråriga erfarenhet om blåbär vid de mest olika former af diarré. Torkade blåbär öfvergjutas med kallt vatten och få koka i två timmar under flitig omröring. När massan fått tjockleken af tunn syrup, silas den genom linne och återstoden utpressas. Efter afsvalning är denna saft färdig att användas och förtäres däraf 1 à 3 tefat om dagen. Ganska ofta har prof. W. funnit detta medel verksamt, där vanliga stoppande medikamenter med ringa eller ingen framgång förut användts. Till och med i sådana fall, där en svårbotlig sjukdom legat till grund för utsoten, har en mer eller mindre varaktig bättring i den senare inträdt. Särskildt har han funnit detta vid lungsigtigas diarré, som annars ofta trotsar alla medikamenter.

Winternitz söker förklaringen till denna blåbärsdekoktens eller flädermosets verksamhet, ej så mycket i dess kemiska sammansättning, utan i dess färgämne. Flera lungsigtiga, som utom diarré ledo af en plågsam hudlöshet å tungan, fingo bägge dessa sjukdomsyttringar lindrade af blåbärsdekokten; de kunde därefter taga till sig föda och uppehålla sina krafter; härvid användes dekokten äfven såsom munvatten. Att någon ihärdighet behöfves, säger sig själf, liksom ock att medlet är oskadligt.

Smärre meddelanden.

Sjukligheten i riket under September månad har — enligt rapporter till Eira från 92 orter om 6,805 sjukdomsfall — varit minskad, isynnerhet genom mindre diarréer. De vigtigaste sjukdomarne visa följande antal fall: Mässling 242, skarlakansfeber 222, difteri 160 å 24 orter (115 å 25 orter i Aug.), häraf 29 i Stockholm; rödsot 51, 19 i Svegs och 25 i Nortelje distrikt; nervfeber 192 å 46 orter, kikhosta 223, ros 90, frossa 37, akut reumatism 272, halsfluss 753, akut magkatarr och gastrisk feber 562, akut tarminflammation och diarré 2,092, strup- och bröstkatarr 1,527, lung- och lungsäcksinflammation 267, strypsjuka 18, barnsängsfeber 6, influensa 148 fall i 27 orter (317 å 24 orter under aug.).

Dödfödda barn i Stockholm. Härom höll stadsläkaren d:r *Linroth* föredrag den 6 d:s vid läkaresällskapets högtidsdag. — På 1000 födda hade Sverige 1886—88 27 dödfödda, hvaraf landsbygden 26.1, städerna utom Stockholm 29.8, Stockholm 33.3. I Kristiania utgjorde siffran under åren 1881—1890 46.1, I Köpenhamn 1881 —1890 27,1 och i Berlin 1883—1888 36,9. I Stockholm stälde sig förhållandena olika i olika stadsdelar; ogynsammast i Nikolai med 43.6, gynsammast i Johannis med 26.4 dödfödda på 1,000 födda. I öfrigt är ordningen följande: Jakobs, Ladugårdslands, Katarina, Klara, Maria, Kungsholms och Adolf Fredriks. — Denna ordning motsvarar i det närmaste det förhållande, i hvilket de olika stadsdelarne stå till hvar andra med afseende på antalet oäkta födda barn. I Nikolai var antalet under förra året 37 procent, i Jakob 29 proct. och i Johannes 26 proct. etc. Minst var det i Adolf Fredrik, nämligen 21 proct. Att antalet dödfödda bland oäkta barn i så hög grad öfverstiger det bland äkta, tillskref talaren de syfilitiska sjukdomarnes inflytande, hvilka äro långt allmännare bland ogifta barnaföderskor än bland gifta, liksom de ju också äro långt mindre utbredda på landsbygden än i städerna. Härtill kommer, att de ogifta barnaföderskorna oftare äro (relativt taget) förstföderskor än de gifta. Men förstföderskor få oftare dödfödda barn än omföderskor.

Ölets inverkan på lifslängden. I München, där årligen konsumeras 565 liter öl per individ, äro hjärtsjukdomarne, enligt »Blätter für klin. Hydrotherapi», vanligare än annorstädes och lifslängden kortare för dem, som äro sysselsatta vid bryggerierna än för den öfriga befolkningen. Medelåldern i München är 53,5 år, men för värdshusvärdar 51.3, för värdshusvärdinnor 51.9 och för ölbryggare 43.3.

Nya medel mot tuberkulos. I Hygieas September-häfte meddelar d:r C. E. Elfström (Stockholm) under form af »förelöpande meddelande» uppmuntrande för-

sök, hvilka han gjort att behandla tuberkulos samtidigt med kantaridin-injektioner och metylenblått. D:r E. afser att snart få publicera försök rörande fall samtidigt behandlade med tuberkulin och metylenblått.

— *I Rom* är ett nytt medel på senaste tiden användt på sjukhusen mot ifrågavarande sjukdom. Kuren består i inandning af ett efter recept af d:r Passerini uppfunnet medel, klorfenol. Inandningen sker med hjälp af en glaspipa. Ett allmänt välbefinnande inträder genast hos patienten och sjukdomssymtomen minskas på ett i ögonen fallande sätt. Hittills ha inga skadliga efterverkningar iakttagits.

— *I Paris* har en Nadaud tyckt sig göra vackra kurer genom insprutning under huden af aristol löst i mandelolja. Efter 25 dagar förbättrades lungtuberkulos och kroppsvigten ökades. Dock fick sjukdomen icke befinna sig i det tredje stadiet. — Af 23 behandlade hade efter en månad 7 blifvit friska; de voro efter 3 à 4 månader fortfarande så. I 5 andra förbättrade fall uppträdde recidiv.

Breflåda.

308. **Fundersam.** Utan att se eder trubbiga och ess-formiga näsa kunna vi omöjligen afgöra, huruvida den genom nässpetsens aftagande kan ombildas till en »lindrigt böjd romersk näsa». Men kirurgerna göra i våra dagar så underbara ting, att det ju är skäl i att höra sig för hos en sådan.

309. **G. W—e.** Edert bref kan icke här besvaras.

310. **24 år.** »Oro i sinnet och tankarne» samt »mörker öfver inbillningskraften» äro svårbotliga ting. — När Ni får ett eget lyckligt hem, kan tiden dock läka alla sår!

311. **C. E. S.** Grahams-bröd finnes hos flera bagare i Stockholm. Danska bageriets förtjenar nog förtroende.

312. **R—m.** Dekokt på lingonris mot reumatism skall enligt bruk i Ryssland göras sålunda: På försommaren tages lingonris med blad och rötter, rengöres och kokas så, att 1 vigtdel ris sättes till 8 vigtdelar vatten. Detta kokas en timme, hvarefter riset frånsilas. Af den erhållna dekokten, som är mörkbrun samt smakar bitter och sammandragande, drickes 2 à 3 glas om dagen under flere veckors tid. — Intet hinder är att mildra den bäska smaken med socker, men tillsats af grädde kan hvarken vara smaklig eller nyttig. — Dekokten gör säkert minst kväljningar, om den drickes midt mellan måltiderna, således icke på fastande mage.

313. **J. H.** Nervositet och hjärtklappning öfvervinnas genom nervernas stärkande med lämpligt arbete, bad- och klimatkurer m. m. dyl. Har ni fått svagheten efter skarlakansfeber, kan man först med tiden vänta helsa.

314. **Tuberkulist.** Apparater för ozon-inandning finnas icke, såvidt vi veta, i Sverige. För öfrigt har denna kur mot tuberkulos icke vunnit något allmänt erkännande.

315. **X. 24.** I mon som eder mage och edra krafter bättras blir nog hufvudvärken mindre, ifall densamma icke beror på något lokalt ondt i eller utanpå hufvudet, hvilket endast genom en personlig undersökning kan afgöras.

316. **Ny prenumerant.** Om hårväxtmedel se Helsov. 1888 sid. 137 och 1889 sid. 117. Mjällbildning kan hjälpas genom såptvättning af hufvudsvålen omvexlande med bruket af sprit eller någon hårtinktur (se annons i dagens nummer). Peruk gör ingen skada, om både den och hufvudet hållas rena; den är nyttig för värmen. På 33 perukmakare får Ni adress i Stockholms adresskalender.

317. **D—a.** Om någorlunda ventilation finnes, tro vi icke det är farligt hafva växter i sofrummet, annat än då de stå i blomning.

318. **O. H.** N:r 1 i år är verkligen för oss utgånget mer än de andra numren, hvarföre det vore bra att få igen det från dem, som däraf hafva flera exemplar.

Rättelse:

Sid. 273 rad 14 nedifrån *står:* Gausdals sanatorinm
läs: Gaustads hospital.

Med. d:r H. Köster, behandlar **nervsjukdomar.**
Göteborg, Kungsgatan 62. (5 a)

Doktor C. D. Josephson, **Fruntimmerssjukdomar, Förlossningar.** Hvardagar kl. 1—2. Helgdagar kl. 10—11.
Stockholm, Hötorget 11, 1 tr. (5 b)

Doktor Magnus Vikstrand, Behandlar **invärtes och könssjukdomar** (allmän **svaghet).**
Stockholm, Kungsgatan 8. (5 c)

D:r E. Stangenberg, Specialitet: **Öron-, Näs-, Svalg-, o. Strupsjukd.** Hvardagar kl. 9—10, 2—1/2 4. Helgdagar kl. 10—11 f. m.
Stockholm, Kungsträdgårdsg. 2 C. (5 d)

D:r Edvard Sederholm, behandlar **Hudsjukdomar** kl. 9—10 och 2—3
Stockholm, Hamngatan 22. (5 e)

Tandläkaren P. Hedström, insätter artificiela tänder, verkställer plomberingar m. m.
Stockholm, Skärgårdsgatan 21. (5 f)

D:r Ivar Svensson, Bråck, stolgångens och urinvägarnes sjukdomar. Kl. 1—2.
Stockholm, Kungsgatan 7. (5 g)

Med. D:r Gustaf Ahlström, **Ögonläkare.** Träffas söckendagar kl. 10—12 f. m. helgdagar kl. 10—11 f. m.
Göteborg, Östra Hamngatan 28. (5 h)

Med. D:r Ludv. Wolff, behandlar speciellt **Mag- och Barnsjukdomar.**
Göteborg, Fredsgatan 3. (5 i)

Doktor Kjellman, behandlar näs-, hals- och öronsjukdomar kl. 9—11 f. m. och 2—half 4 e. m.
Stockholm, Fredsgatan 17. (7 a)

Doktor F. E. Velander, behandlar ögonsjukdomar och meddelar hypnotisk suggestion
Jönköping, praktiserande läkare. (7 b)

För hårets vård

rekommenderas ett hårmedel, som i vårt land torde vara det mest bepröfvade som finnes, och som af förbrukare erhållit de flesta och bästa vitsord, nämligen

Ziwertz Extrait Vegetal,

hvilket, användt enligt föreskrift, så väl för friskt som sjukligt hår, visat sig vara till bästa gagn. *För att ej vilseleda* bör dock anmärkas, att personer, som redan längre tid varit kala, ej böra använda detta medel i tanke att därigenom erhålla ny hårväxt, ty så långt har ännu ej något hårmedel hunnit, utan **Ziwertz Extrait Vegetal** bör användas af personer, som vilja vårda ett ännu friskt hår, och af personer, som lida af mjällbildning i hufvudsvålen, samt slutligen af dem, hvilkas hår har benägenhet att lossna och falla af, ty i dessa fall är detta extrakt ett osvikligt botemedel. Bruksanvisning, jämte på erfarenhet grundade råd, huru man i allmänhet bör sköta sitt hår, medföljer hvarje flaska. Finnes till salu i **Ziwertz' Etablissement, Drottninggatan 49, Göteborg,** till pris af kr. 6 för hel- och kr. 3: 50 för half butelj, samt kr. 1: 50 för mindre flaska. Till enskilda förbrukare, i Stockholm och landsorten, sändes på reqvisition, dock ej mindre qvantum än hel butelj, och tillkommer då 30 öre för emballage. Återförsäljare erhålla å småflaskorna 33 proc. rabatt, när minst 2:ne dussin på en gång tagas.

Återförsäljare äro för Stockholm: Fru Elin Edlund, Drottninggatan 63, och för Finland: Herr Eduard Vogt, Helsingfors.

(8) **J. A. Ziwertz,** *kongl. hofleverantör.*

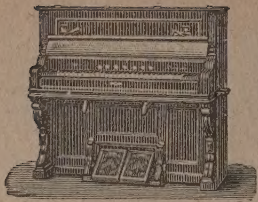

De **bästa orglar,** solida, eleganta — i musiken oöfverträffade — hvilka i täflan med C. A. V. Lundholms och Skandinaviska fabrikens erhöllo **1:sta pris** vid utställningen i **Norrköping.**

Illustrerad priskurant gratis.

K. A. Anderssons Orgelfabrik,

(81) **Holländaregatan 11, Stockholm.**

Rent och källklart

vatten erhålles genom våra verldsbekanta

Vattenfiltrerapparater.

Illustrerade priskuranter på begäran hos

Kautschuks- & Guttaperkavaruaktiebolaget

KUNTZE & C:o,

(15) **Stockholm.**

Radlauer's

SOMNAL

(Patenterad). (Aethyl-Chloral-Urethan). **Det verksammaste och oskadligaste sömnmedel.** En half tesked af flytande somnal i 1 vinglas öl eller vin verkar genast en *6 till 8 timmars lugn sömn utan någon skadlig biverkan.* Gillad af de största medicinska auktoriteter, 100 gram = 5 mk. **Radlauer's kronapotek, Berlin N.**

Depot i *Stockholm* hos apotekare Piltz, Instruktionsapoteket.

(47) (R. M. × 8)

Underkläder för Vintern.

Nyhet. **D:r Lahmanns** Nyhet.

Reform-Bomullsunderkläder

för Herrar, Damer och Barn.

D:r Lahmanns **äkta Vinter-Bomullskläder** äro lika varma som ylleunderkläder, billigare, starkare, krympfria; befordra bäst kroppens utdunstning och reta icke huden. De böra ej förvexlas med i handeln förekommande Bomullstrikåkläder, uti hvilka kroppen utsättes för förkylning. Alla de, hvilka försöka D:r Lahmanns Reformbomullskläder, skola säkerligen fortsätta med denna för helsan så nyttiga beklädnad.

Obs. Hvarje äkta plagg är försedt med en vidfästad urkund.

Hufvud-Depôt, parti- och minutförsäljning:

(76) **S. Berendt J:r & Komp.,** *24 Drottninggatan 24.*

Stockholm, Hemlandsvännens tryckeri, 1891.